

ДОГРАЂИВАНО И

Англо-амерички модел војске и одбране, усвојен у Великој Британији, касније је примењен и даље развијан у великом броју земаља, а нарочито у Сједињеним Америчким Државама. Одликују га добровољност служења у војсци и структура војног естаблишмента, начин избора и школовања официрског кадра, прилично велика заступљеност жена, а посебну пажњу привлачи формирање и коришћење резервних снага.

Велика Британија је више пута у историји уводила обавезну војну службу, да би је, када услови који су то захтевали прођу, напуштала. То се догодило и уочи Другог светског рата, после Минхена, 1938. године, када је увела обавезну војну службу за све мушкарце између 18 и 45 година, да би децембра 1941. том обавезом биле обухваћене и младе девојке, које су униформисане и упућиване у војску и у војну индустрију, где су замењивале мушкарце који су одлазили у војску. После Другог светског рата обавезно служење војног рока било је на снази све до почетка шездесетих година.

Слично је било и у САД, с тим што обавезна војна служба није увођена за грађане женског пола и што је прелазак на потпуну добровољачку, плаћеничку армију извршен тек 1974. године.

ДОБРОВОЉАЧКА СЛУЖБА

Добровољност се заснива првенствено на патриотизму, мада је главни мотив, ипак, материјалне природе (солидне плате и разне бенефиције). Војна служба није плаћена само у активної војсци или регуларној армији него и у резерви. Обавезна резерва уводи се у време ванредног или ратног стања, али и тада се тежи да се оружане снаге попуњавају добровољцима.

Добровољачка служба војничког састава заснива се на уговорним правима и обавезама. Уговори се закључују, у начелу, на три године, с могућношћу да се продужују. Права добровољаца односе се на добијање редовних месечних принаодлежности и других бенефиција које им по важећим законским прописима припадају, а обавеза – поред учешћа у обуци и обављања редовних дужности, учешће у оружаним сукобима, када се за то укаже потреба.

Једна од важних могућности која се војнику добровољцу нуди јесте стручно усавршавање и напредовање у војној професији. Наиме, савремене армије постоје све више центри у којима се њихови припадници оспособљавају не само у командовању и руковођењу него и (пре свега) у руковању средствима савремене (ратне) технике и у њиховом одржавању. Тако се многим војницима пружа могућност да прошире постојећа и стекну нова знања, која могу користити и после евентуалног напуштања војне службе.

У оквиру утврђених критеријума, они такође могу да напредују у служби и у чиновима, укључујући могућност преласка из војничког и подофицирског састава у официрски кадар.

Према наведеном моделу, персоналну структуру оружаних снага сачињавају две основне категорије војних лица: војници и подофицири означавани једним именом "војници" (enlisted) или подофицири (non-commissioned) и официри.

Извесна разлика у градирању и у служби између војника и подофицира, ипак, постоји. Војницима у оружаним снагама, на пример, припадају три почетна чина и три платна разреда, а подофицирима седам наредних платних разреда и седам чинова. Статус им је, у основи исти (имају заједничке клубове, спортске тимове и друго). Из редова војника регрутују се подофицири, који то-

СКУСТВО

ком службе и школовање (похађање специјалистичких и других курсева и семинара у трајању од неколико недеља до пола године и више, зависно од рода или службе) напредују у служби и у рангирању.

Војнички и подофицирски састав су један од главних извора добијања официрског кадра. У Великој Британији, на пример, давно је усвојен принцип напредовања: војник–подофицир–официр. Тај принцип су прихватиле и нашироко примењују и ОС САД.

ШКОЛОВАЊЕ ОФИЦИРСКОГ КАДРА

Англо-амерички војни модел својствен је управо по начину избора и школовања официрског кадра. За ту сврху користе се три главна извора: широка база војничког и подофицирског састава, војне академије и "корпус" резервних официра – програм према којем се студенти уз редовне студије школују и припремају да буду и официри.

Добијање официрског кадра из редова војника и подофицира у ОС САД све више се користи. Такву могућност пружа профил савременог војника – подофицира и веома широка база војничког и подофицирског састава у целокупној структури ОС. За војнике добровољце примају се младићи и девојке, по правилу, између 18. и 21. године, са дипломом средње и више школе. Допунско образовање током војне службе подржава се и подстиче. Тако војник подофицир који стекне одређен степен образовања, поседује менталне, физичке и друге способности, стиче право пријема у Школу официрских кандидата. Са завршетком те школе у трајању од шест месеци до годину дана, зависно од рода или службе, бива унапређен у чин потпоручника са правом и могућностима напредовања као и онај који је

ПЕНЗИЈЕ

Официрски позив у САД привлачан је, поред осталог, због разних бенефиција и услова за пензионисање. Амерички официр, наиме, стиче право на пензију са напуњених 20 година активне службе. У том случају износ пензије му је за 50 одсто мањи од последње децембарске плате. Боравак у активnoj служби ограничен је на 30 година, када се официр пензиониса и добија 75 одсто последње децембарске плате. Уколико посебни услови захтевају дужи остатак у активnoj служби, а он то жели, официр нема право на даље напредовање. Плата, а тиме и пензија му се повећава само по основу година проведених у активnoj служби. Немали број официра напушта активну војску после 20 година проведених у њој, да би започео нову каријеру у привреди или другим делатностима.

ЦИВИЛНА ЛИЦА

Англо-амерички војни модел одликује и велики број цивила на сталној служби у оружаним снагама. То је нарочито изражено у Великој Британији, где је број цивила приближно једнак броју припадника активне војске. У 1960. години, на пример, у ОС Велике Британије било је 527.200 војних и 426.000 цивилних лица, а 1983. године тај однос је био 298.400 војника према 243.000 цивила.

Мада у релативном односу мања, али заступљеност цивила и у ОС САД веома је велика. У активnoj војсци САД пред крај хладног рата (1989), на пример, било је 1.010.000 цивила према 2.125.000 униформисаних људи, а 2004. године тај однос је био 760.000 цивила према 1.500.000 војника. Цивили у ОС САД обављају разноврсне послове – од курира и помоћних радника до секретара за одбрану и његових заменика. Они су нарочито запослени у области логистике; на пословима набавке и продаје средстава ратне технике; одржавању депоа и средстава смештених у њима; на подручју истраживања и развоја итд. Стручњаци Пентагона процењују да је ангажовање цивила на наведеним и сличним пословима много рентабилније, јер су њихове плате ниже, а бенефиције мање (изузетак су истраживачи и научни радници), него униформисаних припадника ОС.

завршио војну академију. У ОС САД просечно једна трећина официрског кадра потиче управо из редова војника и подофицира, а неки од њих достигали су највише војне положаје и чинове.

Официрски кадар који излази из војних академија сматра се, нарочито у Великој Британији, престижним и привилегованим у погледу постављања на дужност и напредовања у служби. Међутим, та перцепција, као и критеријуми избора и пријема у војне академије (из високих друштвених слојева, по препорукама највиших државних руководилаца, чланова парламента, итд.) постепено се мења у корист младића и девојака и из нижих слојева друштва.

За образовање официрског кадра у Великој Британији, као и у САД, постоје, у начелу, видовске војне академије: за Коппене снаге Сан Херст, односно Вест Поинт, за Ратно ваздухопловство Дартмаут и Колорадо Спрингс, и за Ратну морнарицу Кранвел, односно Анаполис.

Британци, нарочито британски поморци, више су наклонени традицији, па је код њих више заступљен официрски кадар школован у војним академијама (до 50 одсто уопште, а у структури вишег официрског кадра много више од тога), док су Американци знатно либералнији и потребе за официрским кадром у већој мери подмирују регрутовањем из других извора (из војних академија је мање од једне трећине).

Од средине седамдесетих година прошлог века, у војне академије САД примају се и девојке које су обавезне да учествују гото-

во у свим видовима обуке као и мушкарци, изузев у тактичкој обуци, где се симулира борба "прса у прса". Школовање у војним академијама је четворогодишње. Међутим, пошто је обука у основи општевојна – видовска, а програми наставе садрже и приличан број предмета из других, невојних области, то се дипломирају и у чин потпоручника произведени кадети упућују на додатну специјалистичку, родовску обуку у трајању од шест месеци до годину дана, а је дан део на постдипломске студије на цивилним факултетима.

Трећи важан извор регрутовања официрског кадра јесте "корпус" (програм) обуке резервних официра. Тај програм развијен је и користи се у Великој Британији, али много више у САД.

Програм обуке резервних официра примењује се на колеџима и високим школама широм САД. Студенти се добровољно пријављују за тај програм и савладавају га упоредо са изучавањем других предмета примењујући два основна вида обуке: редовна предавања о војној проблематици и учешће на летњем логоровању (војној вежби), сваке године у трајању до месец дана. После полагања испита из предвиђених предмета, дипломирања и последњег логоровања, студенти бивају унапређени у чин резервног потпоручника. За време provedено на војној настави и на летњим логоровањима, студенти добијају одговарајућу новчану награду, али преузимају и обавезу да служе одређено време у активном делу оружаних снага и/или у резерви.

■ ЗАСТУПЉЕНОСТ ЖЕНА

Многи резервни официри потпоручници после две или више година provedених у активној војсци опредељују се за останак у њој и настављају каријеру као и официри произашли из редова војника и подофицира или из војних академија.

Оружане снаге САД поклањају велику пажњу добијања официрског кадра из других извора, поред војних академија, јер процењују да је то много економичније. Уочено је да официри произашли из редова војника и подофицира и нарочито из корпуса резервних официра, војностручно битније не заостају за војним академцима. Знање стечено савладавањем било којег програма који је услов за унапређење у чин потпоручника, непрекидно се допуњава у пракси, а незаобилазан је и веома развијен систем војних школа и курсева, при чему важно место има "резиденционална" настава (приватно усавршавање уз неопходну помоћ и подршку команди и установа), али и дописно војно школовање.

Англо-амерички војни и одбрамбени модел одликује и прилично велика заступљеност жена. У Великој Британији, на пример, још 1939. године у оквиру сваког вида организован је мали видовски "женски корпус", у КоВ – Краљевски армијски женски корпус, у РВ – Краљевско женско ратно ваздухопловство и у РМ – Краљевска женска поморска служба. Касније је Краљевски женски корпус у КоВ назван помоћном територијалном службом, а у РВ помоћном ваздухопловном женском снагом.

Задаци припадница тих "корпуса" били су углавном административни и помоћни. Међутим, у време Другог светског рата услови су све више захтевали да се позиви за службу у ОС упућују и младим женама, које су потом униформисане и распоређиване делом у ОС, а делом у војну индустрију, где су замењивале мушкарце који су одлазили у војску. До септембра 1943. године два и по милиона жена обукло је војну униформу, а на крају рата (јун 1945) у ОС Велике Британије било је 437.200 жена, или нешто мање од десет одсто целокупног бројног стања ОС (4.653.000).

У даљем развоју ОС Велике Британије и трансформисања ратне у мирнодопску армију, укључујући укидање обавезног служења војног рока, заступљеност женског пола битно је смањена. Средином осамдесетих година прошлог века, на пример, у свим видовима британских ОС било је свега 15.400 жена, од тога броја 2.100 официра и 13.300 војника и подофицира. Насупрот томе, заступљеност жена у ОС САД после Другог светског рата у сталном је порасту. Прела-

ПОДРШКА

Организације у којима су запослени резервисти, било по основама законских прописа или из патриотских разлога, не ускраћују својим резервистима одласак на вежбу нити им време provedено у тим активностима одбијају од редовног радног стажа. Изузетак је када су резервисти, као и гардисти, мобилисани и упућени на ратиште, када социјалне и друге обавезе преузима војска.

ПЛАЋАЊЕ

Може се запазити да се у англо-америчком војном и одбрамбеном моделу свако учешће у војним активностима, па и у резерви, плаћа. То је разумљиво и рационално. У савременим условима тешко је очекивати да ће млади људи учествовати у редовној војној едукацији и другим делатностима без материјалног стимуланта. На то се надовезује и питање јасног дефинисања обавеза, укључујући и санкције, које отуда произлазе.

ском од обавезног служења војног рока на професионализацију војске, а тиме и на потребу за добровољцима, та заступљеност нагло је повећана. У Пентагону је прихваћено начело да до десет одсто кадета у војним академијама буде женског пола, с наглашеном жељом да тај проценат буде и већи у читавој структури ОС.

Тако је већ 1984. године у активној војсци било 220.000 жена, или просечно 12 одсто од укупног броја њених припадника. У међувремену ОС САД су знатно смањене, па је сходно томе смањен и број жена војника и официра. У 2005, на пример, активна војска САД имала је око 1.500.000 војника, од тог броја 140.000 женског пола.

За разлику од начела усвојеног у ОС Велике Британије да се жене у униформи баве углавном помоћним пословима, у ОС САД припадницама женског пола додељено је и омогућено да учествују и у борбеним дејствима. Данас, на пример, постоје жене пилоти и чланови посада борбених авиона, возачи и командири тенкова и других борбених возила, руковооци сложених система оружја, укључујући ракете разних врста и намене...

■ ТЕРИТОРИЈАЛНА ВОЈСКА

Посебну пажњу привлачи формирање и коришћење резервних снага оружаних снага Велике Британије и САД. С обзиром на степен организованости и опремљености, а тиме и борбене способности, оне се могу сврстати у две категорије.

Битну одлику резерве прве категорије представља добра организованост и релативно добра опремљеност и обученост јединица, које имају двоструку улогу: снага за одбрану територије и снага намењених за брзо ојачање и попуњу активне војске. Друга категорија намењена је готово искључиво за ојачање и попуњу активне војске, али је на нижем нивоу организованости и борбене способности.

Прва категорија резерве означава се и као "регуларна резерва", коју имају сви видови оружаних снага. Део регуларне резерве КоВ означава се и као "територијална војска", па је у том смислу тај део и организован. Све јединице регуларне резерве, а нарочито јединице територијалне војске, имају прилично висок степен организованости, опремљености и обучености. Намењене су за брзо ојачање и попуњу видова ОС када се за то укаже потреба, а територијална војска још и за одбрану територије од спољне агресије и, евентуално, за сузбијање унутрашњих немира.

Територијална војска у Великој Британији првобитно је сматрана војском "друге линије", којом командују "војни аматери", а њени припадници учествују само повремено у војној обуци. Међутим, она је данас добро опремљена и оспособљена за територијалну одбрану, укључујући и борбу против природних непогода. Њени припадници делују као база за ојачање регуларне армије и ње-

не јединице представљају језгра око којих се формирају јединице регуларне војске када се за то укаже потреба.

Резерва друге категорије у ОС Велике Британије готово је незнатна. У питању је извесна добровољачка резерва видова ОС, која нема неку озбиљнију војну организованост нити борбену оспособљеност.

Оружане снаге Велике Британије у 2004. години, према познатој публикацији "Однос војних снага у свету", имале су следећу

ШИРОКО ОБРАЗОВАЊЕ

Традиционални начин школовања официра у војним академијама је изузетно скуп и даје прилично уску војну усмереност младих официра. У савременим условима, међутим, официр мора да буде командант, али и менаџер, и психолог, и инжењер, па и дипломата. Наравно да све то не може да буде обједињено у једној личности, али дипломци са разних факултета и високих школа, са стеченим и војним знањем, могу међусобно да се допуњавају и да "покривају" разна подручја које савремена војна технологија намеће.

Масовнијим добијањем официрског кадра са факултетском спремом и одређеним војним знањем, које се кроз посебан систем специјалистичких курсева и школа допуњава и проширује, обезбеђује се и шира база старешинског кадра неопходног за формирање ратне армије. Реформисање мирнодопске армије, у ствари, неодвојиво је од тражења решења и за њено трансформисање у ратну армију када се, и ако, за то укаже потреба.

персоналну структуру: активна војска 207.630 људи (118.000 у КоВ, 49.000 у РВ и 40.630 у РМ и морнаричкој пешадији) и резерва 272.550 – 201.150 КоВ (регуларна резерва 160.800 и територијална војска 40.350); РВ 42.900 (регуларна резерва 40.300 и добровољачка 2.600) и РМ 40.350 (регуларна резерва 38.500 и добровољачка 5.000).

■ НАЦИОНАЛНА ГАРДА

Резервне снаге САД су знатно комплексније. Сачињавају их две компоненте: национална гарда и резерва.

Национална гарда је оружана снага федералних држава и резерва КоВ и РВ. Ратна морнарица нема националну гарду као резервну снагу, јер је у време стварања колонијалне армије, која је касније трансформисана у КоВ, између ње и војске успостављена веза. С обзиром на то да је Ратно ваздухопловство све до 1947. године било део копнених снага, то је и оно организовало своје резервне јединице у оквиру националне гарде.

Резерва ОС САД је прилично гломазна организација. Један њен део (у садашњим условима око 700.000 људи) организован је у јединице, команде и установе и намењен је за ојачање и попуњу свих видова ОС САД: за КоВ 324.000, за РВ 120.000 и за РМ и морнаричку пешадију 245.000 људи. Све резервне јединице имају своја командна, административно-техничка језгра и извесна средства ратне технике. Њихов старешински (официрски) кадар сачињавају углавном резервни официри школовани у високим школама и на универзитетима, а војнички и подофицирски састав – добровољци, претежно они који су напустили активну војну службу.

Припадници јединица резерве учествују повремено у војној обуци (по правилу, у време викенда, једном или два пута месечно), према програму који се одобрава у Пентагону. За време provedено на обуци резервисти добијају одговарајућу новчану накнаду. Јединице резерве, међутим, борбено су слабије оспособљене него јединице националне гарде. Њима је потребно више времена за обуку да би биле спремне за упућивање на ратиште него јединицама националне гарде.

Англо-амерички војни и одбрамбени модел готово вековима је израђиван и у ратним условима провераван. Прилично је еластичан, тако да у неким својим сегментима може да нађе ширу примену и у другим земљама.

Војни професионализам, неоспорно, обезбеђује високу стручност војничког састава, а тиме и високу оспособљеност ОС у целини. Он обезбеђује широку базу за избор и школовање нижег (подофицирског) и вишег (официрског) старешинског кадра. Међутим, оно што се може сматрати највећим недостатком јесте то што он не обезбеђује довољно широку базу обучених и борбено оспособљених људи који, у случају потребе, могу мирнодопску војску релативно брзо да трансформишу у снажну ратну армију.

Модел професионалне војске настао је и развијао се у земљама које су својим геостратегијском положајем увелико обезбеђене од масовних напада са копна, па и са мора (Велика Британија, Сједињене Америчке Државе, Канада, Аустралија). Оне и са релативном малобројном стајаћом, професионалном војском и исто тако малобројном, добро организованом и борбено оспособљеном резервом, могу да спрече евентуално угрожавање свог територијалног интегритета и државног суверенитета, док за војно ангажовање на страним територијама могу да дозволе себи "луксуз" постепеног увођења обавезне војне службе, развој система мобилизације, формирања нових јединица и њихову дуготрајну обуку пре него се пошаљу на фронт (примери из Првог и Другог светског рата).

Међутим, за земље другачијег геостратегијског положаја, па отуда и другачијих претњи, релативно малобројна професионална војска и исто тако малобројна резерва тешко могу бити право решење за ратне ситуације. Оне морају да посвете посебну пажњу стварању таквих услова који ће им омогућити брз прелазак мирнодопске војске у снажну ратну армију. ■

Др Тодор МИРКОВИЋ